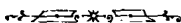

*
**

Մարիամ իշխանուհւոյն բերած հարըստութեանց, օծտի ու նուէշնեցու մին էր հաւանօրէն, և անտարակոյս ամենէն աւելի սրտախօսիկն ու հեշտալին իրեն համար, այս մարմարեայ գեղաքանդակ մետալիոնը, իւր ցանկալի մօրեղբոր՝ կայսր Վասիլի դիմագիծը, զոր ինչպիսի՝ զուրգութեամբ անշուշտ գգուած ու զետեղած էր դքսական սենեկին ամենէն պատուաւոր անկիւնը:

Մահ՝ որ մոռացութեան քողը կը սփռէ ամէն երկրաւոր պերճութեանց վրայ, սփռեց անակնկալ և այսքան փայլակունային արագութեամբ սև քողն նաև այս վիմաքանդակ դիմանկարին վրայ, իսկ լով յանկարծ յիշողութեան ամէն կապեր, և դարերու աւերակաց փողիներ, ո՛ր գիտէ ինչպիսի՝ փուկերէ անցնելէ վերջ, բոլորովին մոռացուած ձգեցին զայն միթի շտեմարաններու խորշերը, ուսկից յետոյ անձնաօթ ձեռք մը իբրև անյարգի և ոչինչ զարդ մը, վերստին խաւարէ դէպի լոյս հանելով, հիւսեց այս Վենետիկոյ ամայի անկեան մէջ, աննշան որմի մը վրայ, այնքան նշանաւոր և փառապանծ, հպագգի յաղթական կայսրն, Վասիլ Երկրորդը:

Հ. Յ. Արսեր

ՊԱՆԴԻՏԻՆ ՄԱՌԱՂԷՆ

ՏՆՕՐ ՀՆԷՔ

Հոգիմ, 20 Մարտի 1918

— Ձեզմէ՛ զթութեան զործ մը կը հայցեմ, — կ'աղերսէ մեր թաղին աւագերէցը, տագնապով հասած մեր օթեանը, — 14000 ծխական ունիմ ժողովրդապետութեանս մէջ, որոց տները պէտք է օրհնել զատկիս. և ոստանիս երիտասարդ քահանայութիւնը, որոց հետ և իմ վեց օգնականներս՝ զինուորութեան են, Նախախնամութիւնը ձեզ իմ մօտ զրկեց, հա՛նցեք՝ քանի հոգի որ կ'ընաք՝ օգնել ինձ:

— Բայց մեք անվարժ ենք լատին արարողութեան:

— Աշխարհիս ամենէն դիւրին բանն է. ամենակարճ ազօթք մը, զոր միջնջելով կ'անցնիք սենեկէ սենեակ, կը սրբակէք օրհնած ջուրը և դուրս կ'ելնէք:

Բացատրութիւնը շատ համոզիչ էր, և ինդիւրը մերժելով՝ տմարդութիւն: Հինգ հոգի պատրաստ ենք արդէն եկեղեցատան մէջ: Սպիտակ կարճ քթանակ մը կ'ունաւիս, կարմիր ուրար մը վզիս, և խաշգտակ մը զլիխաշապկաւոր պատանեակ մ'առնէս, որ ի ձեռին կը կրէ օրհնած ջրոյ դուլիկն արծաթեայ, ճամբայ կ'ելնեմ, վարանելով պահ մը, և կարծելով՝ թէ բոլոր մարդիկ իմ նորօրինակ տարագիս կը տեսնին: Բայց զարխա հաստատուն զնացքը և անցողաք անտարբերութիւնը կը սրտապնդեն զիս փութով: Քոթանակն ամենօրեայ հանդերձս է հիմայ:

Ինձ վիճակուած է ամբողջ մէկ երեսը փողոցի մը, որոյ ծայրը չեմ նշմարել, և որ կ'երթայ կ'անկիւնի՝ Ազգային պողոտային մէջ: Կը սկսիմք մտնել տնէ տուն, խանթէ խանութ, կը բարձրանանք դաստիկոնէ դատիկոն, կը սրսկեմ, կը մըրմընջեմ ու կ'անցնինք, առանց զանց ընելու յարկ մը, սենեակ մը, խոհանոց մը, անկիւն մը, ուր կը հրաւիրէ բարեպաշտութիւնը:

— Տղաս, մեր մօտ թուր տեղերը քրիստոնեայ են, — կը հարցնեմ փոքրիկ առաջնորդիս:

— Չեմ ճանաչեր, — կը լինի պատասխանը, որոյ ի լուր կը սրտփէ սիրտս: Կը զգամ՝ որ կ'ըյր բախտին յանձնուած էինք. և կը զորմամած որ չենք հանդիպիր այլալիքօնի մը:

Դպիրս կը բախէ դուռը:

— Ո՛վ է, — կը հնչէ ներսէն ձայն մը կանացի:

— Քահանայն, — կը պատասխանէ տղային ձայնը կասկածոտ, և նախապատրաստ յօժարութեամբ մը կը բացուի մուտքը մեր առջև:

Երբեմն ալ կը լսուի ժանգոտ հագագ մը կերկեր՝ ի պատասխան « քահանային » .

— Տունը մարդ չկայ :

Եւ դուռն անշարժ կը մնայ, մինչ մեր քայլերը՝ համակամած՝ կ'ուղղուին միւս յարկին դուռը :

Ու դիմացս կը պարզուի՝ վեց ժամուան մէջ՝ աշխարհ մ'ամբողջ, իւր բոլոր գոյներով, իւր լոյսերովն ու մոսյուններով, իւր ժպիտներով ու արտասուքներով, իւր ծաղկովն ու փշով : Վեց երկար ժամեր, ուր այդ բոլորն իրեն ի շարժապատկերի կ'անցնին առջևէս, կ'անշարժառանհ հոգւոյս խորն և կը խռովեն զիս : Այդ ներկայանալն Անտառակի անշուք փողոցին, որ կպած է զուարթ Ազգային պողոտային, ինչպէս խորշակահար ոստ մ'ազգազուն՝ փակած պարարտ բունին :

Կոկիկ յարկաբաժիններ փոքրաթիւ, մաքուր կարասիներով : Օրհնելի կարմիր ձուերու և երշիկ ափսէներ՝ զետեղուած սեղանին վրայ : Սեղաններ՝ պննազարդ կերակրերով ու շիշերով, շրջապատուած ուրախ ճաշողներէ երջանիկ : Բայց ասոնց թիւը կը կրտուի աղքատ ու հոտի բնակարանաց բազմութեան մը մէջ, որոյ սանդղներէն անվտանգ բարձրանալու համար՝ կը հարկադրուի կառչիլ յաճախ պատի ձողին, ու զննել կոխելի սանդղամասներս :

Եւ աչքերս՝ կիսամութ յարկերուն մէջ՝ զսպուած մորմոքամբ մը կը նկատեն ցնցոտուց ու տնանկութեան տիրապետող թիւին անողորմ, որոյ մէջ մերթ իւրեք տեսիլը նորածն զլիարկի մը կամ մաքուր կրկնոցի մը կանացի, կազմելով միակ զարդը պատի մը մերկութեան, կամ ձգուած աններդաշնակօրէն՝ աղքատիկ անկողնի մը վրայ : Անձնասիրութեան ստեղծած դիմակն է՝ ծածկելու համար աշխարհի արհամարհոտ աչքերէն իրենց լցումը բախտէն :

Երբեմն չքաւորութեան մէջ ամբողջ ժպիտ մը կը դնեն զոյգ մը հաւեր կամ դուզնաքեայ աղանձիներ, որ կը շարժին անկրակ անծուխ խոհանոցին կատակին

վրայ մերկ, և շուրջը մանկան մը՝ նրստած անհոգ և անտարբեր աթոռակի մը մէջ, որոյ ներքե կ'երեւի ի կախ աման մը սպիտակ : Այդ զոյգ մը թեւաւորներն են, մասնակից իրենց բախտին ու քաղցին, անոնց ամբողջ յոյսն ու զանձը :

— Աղքատ ենք, — կ'ըսէ կին մը՝ ցաւազին կերպարանօք և ողորմուկ ձայնով :

— Յիսուս ալ աղքատ էր, և բարեկամ աղքատաց. Յիսուս է ձեր հարբստութիւնը, — կը պատասխանեմ, և մը խիթարութեան թեթեւ նշույլ մը կը ծաղկի բոպէ մ'անոր երեսին, զոր վիշաք կը ծածկէ ակօղանքով :

Անձուկ գաւիթ մը կը մտնենք՝ որ ածխանոց է. նեղ սանդղօք մը, ածխոյ փռուով սքողուած, կը հանէ զմեզ նեղ սննեակ մը թերաստուեր, որ ածխով ներկուած է : Այդ է բոլոր տունը :

— Մեր տունն ամբողջ ածուխ է, — կ'ըսէ աղջիկ մը՝ որ զմեզ կ'ընդունի, և ունի զխաւցողութիւնն իրենց բնակարանին անյարմարութեան :

— Այս պահուս ածուխն ամենէն յարգի բանն է, — կը պատասխանեմ՝ մեղմլու ծածկելու համար իւր զգացած նուաստացումը :

Քաւական բարեկեցիկ տան մը դստիկոնները կ'օրհնենք մինչև վերնայարկը, որ կ'որոշուի միւսներէն իւր անշքութեամբ, և որոյ մէն մի սննեակ առանձին վարձուոր ունի : Եւ մինչ աւարտած կը կարծեմ, կը հրաւորուինք՝ գալարուն փայտեայ սանդղէ մը բարձրանալու : Մինչև ձեղունը, ուր ընդ առաջ կ'ենէ կին մը՝ բռնած երկու մանկանց ձեռներէն : Այս է իւր բնակարանը, որոյ կարասին ամալու յութիւնն է, և իրենց զարդը՝ կիսամերկութիւնը՝ զրգեանկներու ներքե : Կը գանձատի եղկելին՝ թէ ամուսինը պատեհալու մի է, և իրենց լքեալ անօգնական : Սփռփռ խօսք մը կը քաջալերէ զինք պահ մը, եթէ երբեք կը բաւէ այդ՝ լեցնելու անոր հոգւոյն դատարկութիւնն անսահման, որ կը մրցի դատարկութեան հետ իւր թափին :

կը հանդիպեմ հիւանդ մատաղ զուլս-
ներու ծամախիտ, վերմակին շրթնէն դուրս
կարկառած, որոնք զատիկ օրն աղուհացի
վերածեր են. և որոց կարեկիրք մաղթանք
մը թոշի բերանէս՝ տան օրհնութեան
հետ միասին:

— Տղաս չա՛ր է, օրհնեցէք որ զգաս-
տանայ, — կ'ըսէ մայր մը, ցոյց տալով
իւր փոքրիկ խեղ, որ կը ջանայ ծած-
կել չարածնի ժպտիւր՝ վար կախած երե-
սին ներքեւ:

Գզուտու ապտակիկ մը կը յանձնեմ
այտին, և խրատիկ մ'ականջին, որ զինք
զոհ կը թողու, և զիս կը համոզէ՝ թէ
զգոնացաւ:

— Այդ տեղը լա՛ւ օրհնեցէք, — կը
խնդրէ յուսարեկ շեշտով մը, և ցոյց
տալով անկողնոյ մը մէկ կողմը, ման-
կամարդ մը, որ — աշխատութիւն չեմ կը-
րեր գուշակելու — աղածիւր թաթի մը իւր
ջղանցին փարման հեշտական երազովը
կը տապիւր: Եւ իւր հայցուածը կը կա-
տարուի նոյնպէս:

Դռնէ մը ներս կը բացուի գետնայարկ
սենեակ մը, որ նոյն դռնէն սպրդող
նուաղ լոյսն ունի իրեն լապտեր: Սպի-
տակ առազանտ մը կը կորզէ այդ խցի-
կը գաւթէն, և կը յօրինէ անոր միջնորմն
անշուք: Լաշն անկողին մը, միակ կարա-
սին, կը գրաւէ անոր կէտը: Եւ անկող-
նին վրայ ձեռագործ ծակոտկէն ծածկու-
ցի մը տակէն կը նշմարեմ յանկարծ
թեթեւ ծփու մեծ ողորկ ճակատի մը բոլո-
րակ, նուրբ քթի մը, երկու վտիտ ձեռ-
քերու՝ ամփոփուած լանջի մը կեղդոնը,
և զոյգ մը փոքր ոտնածայրերու:

Կը ցնցուիմ. քայլերս կը կասին...
մեռեա՛լ մը:

Ոչ ծաղիկ մը մարմնոյն վրայ, խոր-
հրդազնոյ՝ ստուերի մէջ փթթած ու ըս-
տուերի մէջ խամբած այդ ծաղիկն: Ոչ խաչ
մը կրծոց վրայ, պատկերն անոր տան-
ջուած զոյրութեան: Ոչ ճրագ մը մահճին
քով, սփոփելու մահուան խաւարը դո-
ղահար՝ որ կը պատէ զայն: Եւ սակայն
այդ անհւ լանջին ներքեւ ալ, ինչպէս

ամէն մահականացուի, բարախեց սիրտ
մը, երագեց, ձկտեցաւ, կրեց դառն խաբ-
կանքներ, յոյսեր, լըռեմներ: Ոչ ոք
ճանչցաւ զինք, ոչ ոք պիտի յիշէ զինք:
Մահճին մօտ կանգուն՝ ինձ կը նային
երկու մանկամարդներ, անբարբառ, ան-
թաց աչքերով: Որքանակցութեան վիշտը
չէ տոաջնորդած աղոնք հող, այլ կա-
րեկցութիւնը դրացութեան: Ուրուական-
ներ կը թուին, որ կը հսկեն այդ ան-
շնչացած տապի չափին քով, որուն
երեսին կը նայէին տակաւին երեւի, և
այսօր անոր մարմնոյն՝ անզգայ սրբա-
ծուած ծակոտկէն ծածկոցին ներքեւ: Իսկ
վաղը պիտի տեսնեն ուրիշ անծանօթ մը
նորեկ այդ մահականային վրայ, որ աղոր
նման շատ անծանօթներու հեծարանն ու
մահարանը եղաւ, որ աղոր նման շատ
անծանօթներու հեծարանն ու մահարանը
պիտի լինի:

Սրբարար ջուրը կը սրսկեմ քնձկու-
թեամբ ու փութանակի այդ ցուրտ մարմ-
նոյն վրայ, և անմոռնչ դուրս կը շտա-
պեմ բնակարանէ մը, ուր օրհնիչ մտած
էի և յուշարկաւոր կ'էինեմ:

Կ'անցնինք կը կոխենք պաստառավա-
ճառի մը սեմին վրայ:

— Յոգնութիւն մը՝ կրէք, — կը փութայ
խափանել ձայնս ու շարժումս խանութ-
պանը՝ սկսելէս յառաջ, և կը յանձնէ
նուէրը զպրկու ձեռքը: Շիրինած ու մահա-
ցած՝ կը հետանամ այդ կրօնամեծ վա-
ճառատունէն, ուր մամոնային կը խնկար-
կուի, անոր սեմին վրայ ուխտելով՝ ան-
գամ մ'ալ չենթարկուիլ այս դժնդակ
փորձին, անգամ մ'ալ չմտնել խաչգտա-
կին ներքեւ քաղմախաչ:

Փողոցին ծայրը՝ շէնք տան մը մէկ
յարկաբաժնին մէջ ենք հիմայ, ուր կը
տիրէ խառնակութիւն մը սապատներու,
պայուսակներու, զգեստուց, ու կօշիկներ՝
կօշիկներ շարուած իրարու քով, որ զիս
պահ մը կօշկավաճառի մը խանութը կը
փոխադրեն:

— Ներեցէք մեր այս վիճակին, ուղևոր
ենք, — կը փութայ ըսել առաջահասակ

պարոն մը՝ ազնիւ ձեկրով, Եւ յետ օրհնութեան կ'առնու ցոյց կու տայ ինձ հրաւիրատումս մը, որ կը կոչէ զինք տիկնոջը հետ հաղորդուելու Ս. Պապին ձեռքէն: Տոմսին վրայ նշանակուած է ժամն ու հանդերձին ձեւը՝ որով պէտք էին ներկայանալ:

— Ո՛ր երթալու ենք արդեօք, — կը հարցնէ պարոնը:

— Անտարակոյս Քսենտեան մատուռ:

— Ուսկի՞ց պէտք է մտնել:

— Պրեմի դեմքն՝ որ կը հանէ Առաքելական սպարանքը, — կը թելադրեմ օտարականս հոովմայեցւոյն, որոյ մանկու թիւնն է լոկ տեսեր ոստանը, իսկ զոր-

ծունէութիւնը՝ Բրազիլ, որոյ բարեկեցութեան, կրթութեան ու բարեպաշտութեան ներքողը կը հիստէ, և անոր առջև կը մթագնի իւր հայրենիքը: Իսկ ինք արդէն կ'որորուի հեշտ յիշատակովն իւր մօտալուտ վերադարձին դէպ իւր երկիրն ասպնջական:

Խնկներս կ'ընտած, բոլոր զգեստներս քրտնաթուրմ, կը հասնիմ մեր օթեանը, ուր երևակայութեանս առջև կը դառնայ՝ թոհրոհ՝ մարդկային անհասարկութեանց, ցաւերու, հեծութեանց, տենչանաց, պայքարներու տեսարանն ալէծուփ, և հոգւոյս մէջ կը շարունակեն փոթորկիլ անոնց յուզումները վրդովիչ:

Հ. Վ. ՀԱՅՈՒՆ

Վալերի Բրիւսովի Հայ Բանաստեղծարեան Թարգմանութեան մէջ ուղղելի են հետեւեալները.

ՎՐԻՍՈՎ

ՈՒՂՅԵԼԻ

էջ 111. Լատինները

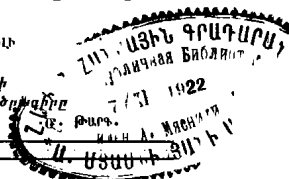
էջ 121. Առաքել Աղթամարցիին

էջ 140. Այն անկանոն ծրագիրը

— Լատինները

— Առաքել Բաղդեցիի

— Այն կանոնաւոր ծրագիրը

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԲԱԶՄԱՎԷՊ ՀԱՆԴԻՍԱՐԱՆԻ

1918 ԱՄԻՆ

Հ. ՂԵՐՈՍԻ ՏՅՅԵՍՆ. — Միթթարեան	էջ	P. Léonce Dayan. — L'Émigration mékhithariste	Բ.
գաղթը	1	P. Élie Paitchikian. — La couronne du tombeau	4
Հ. ԵՂՈՍ ՓԷՅԿԵՍՆ. — Շիրմին պսակը.	4	V. G. — Martyrologe.	5
Ո. Կ. — Վկայաբանութիւնք	5	Hratchia Adjarian. — Mots inconnus arméniens dans les Grammaires Ancien-	21
ՀՐԱՅԵԱՍ ԱՆՈՒՍՆ. — Հայերէն Նոր Բառեր Հին Քերականներու մէջ	21	nes	21
Հ. ԵՂՈՍ ՓԷՅԿԵՍՆ. — Վենետիկեան մեռեալների նաւակները	26	P. Élie Paitchikian. — Les barques funèbres de Venise.	26
ՊԻԼՈ ԿՈՐՆԵՅԷ. — «Սիդ», որբերութիւն.	38	Pierre Corneille. — «Cid» comédie (թրգմ. Հ. ԱՊԱՆԱՍ ՏԻՐՈՅԱՆ).	38